

26.2.2026

Invalidiliiton lausunto oikeusministeriölle työryhmän mietinnöstä, joka sisältää ehdotuksen uudeksi valmiuslaiksi, VN/5137/2022

Lausunto on jäsennelty niiden lausuntopyynnön kohtien mukaisesti, joihin Invalidiliitto jätti lausunnon.

I OSA. Yleiset säännökset ja varautuminen. 2 luku. Varautumisvelvollisuus

Muut 2 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Invalidiliitto pitää myönteisenä, että mietinnössä tunnistetaan erityisryhmien huomioimisen merkitys osana varautumista ja valmiussuunnittelua. Invalidiliitto katsoo kuitenkin, että varautumisvelvollisuutta koskeva sääntely jää yleisluonteiseksi. Valtioneuvoston lainvalmistelun kuulemisoppaan edellyttämä vammaisvaikutusten arviointi (VAVA) puuttuu työryhmämietinnöstä, vaikka vammaisten asemaa sivutaan työryhmämietinnön eri kohdissa. Varautumisvelvollisuutta koskevissa säännöksissä ja perusteluissa ei riittävän selvästi tunnisteta henkilöitä, joiden selviytyminen arjessa on riippuvaista jatkuvista sosiaali- ja terveystalveluista, henkilökohtaisesta avusta tai muista yksilöllisistä tukitoimista. Mietintö ei sisällä riittävän konkreettisia velvoitteita fyysisesti vammaisten henkilöiden välttämättä tarvitsemien palvelujen ja tuen turvaamiseksi.

Invalidiliitto ehdottaa, että varautumisvelvollisuutta koskeviin säännöksiin tai niiden perusteluihin lisättäisiin velvoite tunnistaa palvelujärjestelmästä riippuvaiset henkilöt mukaan lukien kotona asuvat palvelujen varassa elävät henkilöt ja laatia toimintamallit heidän palvelujensa turvaamiseksi, sekä varmistaa yksilöllisten tukipalvelujen jatkuvuus.

Varautumisvelvollisuutta koskeva sääntely on keskeinen väline turvata palvelujärjestelmästä riippuvaisten henkilöiden asema. Perusteluissa tulisi täsmentää, että varautumissuunnittelussa on huomioitava myös yksilölliset tukipalvelut ja niiden jatkuvuus sekä henkilöt, joiden selviytyminen arjessa on riippuvaista jatkuvista sosiaali- ja terveystalveluista tai henkilökohtaisesta avusta.

Invalidiliitto katsoo, että vammaisten henkilöiden ja heitä edustavien järjestöjen osallistamista varautumisen suunnitteluun ei käsitellä mietinnössä riittävästi. Tämä tulisi ottaa huomioon jatkovalmistelussa. YK:n vammaissopimuksen 4 artiklan 3 kohdan mukaan vammaiset henkilöt tulee ottaa mukaan heitä koskevaan päätöksentekoon. Invalidiliitto esittää, että varautumisvelvollisia viranomaisia tulisi ohjata tekemään varautumisen suunnittelussa yhteistyötä hyvinvointialueiden, kuntien sekä vammaisia

26.2.2026

henkilöitä edustavien järjestöjen ja vammaisneuvostojen kanssa ja hyödyntämään niiden asiantuntemusta esimerkiksi fyysisesti vammaisten ihmisten tarpeiden tunnistamisessa.

Invalidiliitto pitää myönteisenä, että järjestöt tunnistetaan kokonaisturvallisuuden toimijoina, mutta niiden roolia ei ole määritelty riittävän selkeästi eikä niiden asiantuntemusta hyödynnetä riittävästi varautumisen suunnittelussa. On tärkeää tunnistaa järjestöjen merkitys tilannekuvan muodostamisessa.

Invalidiliitto muistuttaa, että YK:n vammaissopimuksen 4 artiklan 3 kohdan mukainen osallistamisvelvoite ja 11 artiklan mukainen suojeluvelvoite koskevat myös kansallista varautumista ja poikkeusolojen sääntelyä. Näiden velvoitteiden toteutuminen edellyttää, että vammaisten henkilöiden palvelujen jatkuvuus, esteettömyys ja osallistuminen huomioidaan varautumista koskevassa sääntelyssä ja sen toimeenpanossa.

10 luku. Liikkumisen ja oleskelun rajoittaminen sekä väestön siirtäminen

10 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Invalidiliitto pitää tärkeänä, että eri ihmisryhmien tarpeet tunnistetaan väestön siirtämistä koskevassa sääntelyssä. Perusteluissa tulisi kuitenkin täsmentää esteettömyyden merkitystä sekä sitä, että evakuointitilanteissa on huomioitava apuvälineet, henkilökohtainen apu sekä muut yksilölliset tukitarpeet.

Uuden ehdotettavan 10 luvun 69 §:n mukainen ilmoitusmenettely ei mietinnön mukaan koskisi niitä henkilöitä, jotka ovat asuneet kotona, mutta tarvitsevat käytännössä ympärivuorokautisia palveluja kotona asumisen tueksi. Tässä yhteydessä tulee samoin huomioida mm. henkilökohtaisen avun palvelua käyttävät kotona asuvat vammaiset ihmiset, vaikka avun tarve ei olisi ympärivuorokautista. Näiden henkilöiden siirtämisen yhteydessä olisi sijoituspaikkaa harkittaessa otettava huomioon se, että kunnan alueella on saatavissa riittävästi henkilön tarvitsemia kotona asumisen mahdollistavia erityis- palveluja.

Invalidiliitto toteaa, että tilapäismajoituksen ja asumisratkaisujen osalta tulisi varmistaa esteettömyys sekä mahdollisuus käyttää apuvälineitä ja saada tarvittavaa tukea.

Invalidiliitto pitää merkittävänä puutteena sitä, että esteettömyys ja saavutettavuus eivät näy mietinnössä varautumista ja poikkeusolojen toimia ohjaavana läpileikkaavana periaatteena. Esteettömyys on YK:n vammaissopimuksen keskeinen periaate ja välttämätön edellytys sille, että vammaiset henkilöt voivat toimia turvallisesti myös häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Esteettömyyden merkitys korostuu valmiusharjoituksissa, väestön siirtämisessä, tilapäismajoituksessa, väestönsuojelussa, viranomaisviestinnässä sekä sosiaali- ja

26.2.2026

terveyspalvelujen järjestämisessä. Mikäli esteettömyyttä ei huomioida jo varautumisen suunnitteluvaiheessa, sitä voi olla käytännössä mahdotonta toteuttaa kriisitilanteessa.

Invalidiliitto esittää, että valmiuslain perusteluissa täsmennetään, että varautumissuunnittelussa tulee huomioida esteettömyys ja saavutettavuus niin fyysisen ympäristön, palvelujen kuin viestinnän osalta. Tämä vastaisi myös YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen velvoitteita.

14 luku. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutuksen turvaaminen

14 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Invalidiliitto pitää tärkeänä, että mietinnössä korostetaan sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamista poikkeusoloissa sekä erityisryhmien palvelujen merkitystä. Sääntelyssä ei kuitenkaan riittävästi tunnisteta yksilöllisiä vammaispalveluja, joiden keskeytyminen voi välittömästi vaarantaa vammaisen henkilön terveyden tai turvallisuuden.

Vammaisen henkilön arjen selviytyminen voi olla täysin riippuvaista henkilökohtaisesta avusta. Mikäli henkilökohtainen apu keskeytyy esimerkiksi häiriötilanteen, henkilöstöpulan tai liikkumisrajoitusten vuoksi, seurauksena voi olla, että henkilö ei kykene huolehtimaan välttämättömistä päivittäisistä toiminnoista, liikkumaan turvallisesti tai poistumaan asunnostaan. Tällaisessa tilanteessa henkilön terveys ja turvallisuus vaarantuu.

Tämän vuoksi Invalidiliitto katsoo, että varautumissuunnittelussa ja sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamisessa tulee nimenomaisesti huomioida henkilökohtainen apu ja muut yksilölliset tukipalvelut. Sääntelyssä tulisi täsmentää, että myös yksilölliset vammaispalvelut, kuten henkilökohtainen apu ja muut kotiin tuotavat palvelut sekä elämää ylläpitävät laitteet, ovat elintärkeitä palveluja.

Invalidiliitto ehdottaa, että valmiuslain perusteluihin tulisi lisätä nimenomainen kirjaus siitä, että yksilölliset vammaispalvelut voivat olla elintärkeitä sosiaalipalveluja ja niiden jatkuvuus tulee turvata myös resurssien priorisointitilanteissa. Vammaispalvelut ovat luonteeltaan perusoikeusherkkiä sosiaalihuollon erityispalveluita, jotka linkittyvät Suomen perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaiseen välttämättömään huolenpitoon vammaisten henkilöiden ihmisarvoisen elämän turvaamiseksi. Lisäksi palvelujen priorisointia koskevassa päätöksenteossa on arvioitava vaikutukset vammaisten henkilöiden oikeuksiin ja turvallisuuteen.

HE-luonnoksen yleisperustelut

Vaikutusten arviointia koskevat huomiot:

26.2.2026

Invalidiliitto katsoo, että vaikutusten arvioinnissa tulisi arvioida erikseen vammaisiin henkilöihin kohdistuvia vaikutuksia, erityisesti palvelujen keskeytymisen, liikkumisrajoitusten ja evakuointien osalta.

Työryhmän mietintö

Uudistuksen tarpeellisuutta ja sen keskeisiä ratkaisuja koskevat yleiset kannanotot:

Invalidiliitto toteaa, että valmiuslain kokonaisuudistus on tarpeellinen ja perusteltu. Mietinnössä tunnistetaan perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisen keskeinen merkitys sekä erityisryhmien asema, mikä on myönteistä. Toisaalta, kun puhutaan erityisryhmistä, jäädään yleiselle tasolle, koska käsite kattaa hyvin monenkirjavan joukon ihmisiä, joilla on toisistaan suuresti poikkeavia tarpeita.

Invalidiliitto katsoo, että fyysisesti vammaisten ihmisten asema jää mietinnössä pääosin yleisluonteiseksi eikä sääntelyssä ole riittävästi konkreettisia velvoitteita heidän oikeuksiensa turvaamiseksi. Fyysisesti vammaiset ihmiset näyttäytyvät pääosin osana laajempaa haavoittuvien ryhmien kokonaisuutta, vaikka heidän tilanteeseensa liittyy usein erityisiä ja ennakoitavia palvelu- ja tukitarpeita.

Invalidiliitto esittää, että jatkovalmistelussa kiinnitetään erityistä huomiota seuraaviin kokonaisuuksiin. Varautumisvelvollisuutta tulee täsmentää siten, että siinä huomioidaan palvelujärjestelmästä riippuvaiset henkilöt ja yksilöllisten tukipalvelujen jatkuvuus. Sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamista koskevassa sääntelyssä tulee tunnistaa yksilölliset vammaispalvelut, joiden keskeytyminen voi vaarantaa henkilön terveyden tai turvallisuuden. Esteettömyys ja saavutettavuus tulee huomioida läpileikkaavana periaatteena varautumisessa, evakuoinneissa ja tilapäismajoituksessa. Vammaisten henkilöiden osallistaminen varautumisen suunnitteluun tulee turvata YK:n vammaissopimuksen edellyttämällä tavalla. Järjestöjen roolia varautumisen kumppaneina tulee vahvistaa.

Muut työryhmän mietintöä koskevat yleiset huomiot:

Invalidiliitto kiittää mahdollisuudesta lausua valmiuslain kokonaisuudistusta koskevasta työryhmän mietinnöstä.

Invalidiliitto pitää tärkeänä, että mietinnössä tunnistetaan valmiuslain suhde kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin sekä YK:n vammaissopimukseen. Vammaissopimuksen 11 artikla edellyttää, että sopimusvaltiot toteuttavat kaikki tarvittavat toimenpiteet varmistaakseen vammaisten henkilöiden suojelun ja turvallisuuden vaaratilanteissa ja humanitaarisissa hätätilanteissa.

Invalidiliitto katsoo kuitenkin, että maininnat vammaissopimuksesta jäävät pääosin viittaamisen tasolle, eikä sopimuksen velvoitteita ole konkretisoitu valmiuslain

26.2.2026

velvoittavissa säännöksissä. Poikkeusolojen toimivaltuuksia sovellettaessa tulee arvioida vaikutukset vammaisten henkilöiden oikeuksiin.

Invalidiliitto katsoo, että valmiuslain kokonaisuudistuksessa tulee vahvistaa vammaisten henkilöiden oikeuksien huomioimista erityisesti varautumisvelvollisuuden täsmentämisessä, yksilöllisten tukipalvelujen jatkuvuuden turvaamisessa, esteettömyyden ja saavutettavuuden huomioimisessa, vammaisten henkilöiden osallistamisessa ja järjestöjen roolin vahvistamisessa.

Valmiuslain keskeisenä tavoitteena on turvata väestön turvallisuus ja perusoikeuksien toteutuminen myös poikkeusoloissa. Tämä edellyttää, että sääntelyssä tunnistetaan vammaisten henkilöiden erityinen riippuvuus palveluista ja varmistetaan heidän oikeuksiensa tosiasiallinen toteutuminen varautumisessa ja poikkeusolojen toimissa.

Invalidiliitto pitää tärkeänä, että nämä näkökulmat huomioidaan jatkovalmistelussa sekä lain perusteluissa että toimeenpanossa.

INVALIDILIITTO RY

Helsingissä 26.2.2026

Janne Juvakka

Laura Andersson

toimitusjohtaja

johtaja, yhteiskunnallinen vaikuttaminen

Lisätietoja: juristi Ranja Alava, ranja.alava@invalidiliitto.fi